

T. C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı
Yayın No : 6

ARŞİV MALZEMESİNİN KORUNMASI VE RESTORASYONU

Yash Pal KATHPALIA

Tercüme eden
Dr. Nihal SOMER

ANKARA — 1990

UNESCO'nun

Documentation, libraries and archives: Studies and research 3 sayılı ve
"Conservation and restoration of archive materials" ((C) Unesco 1973)
adlı yayının tercümesidir.

Başbakanlık Makamının 15/3/1990 tarih ve 09.2.5453/01446 sayılı onayı
ile, 2500 adet basılmıştır.

SUNUŞ

Her millet bir tarihî mirasın sahibidir. Bu tarihî mirasın çok önemli bir bölümünü arşivler, kütüphaneler ve eski eserler gibi maddî ve manevî kültür varlıkları teşkil ederler. Millet olabilme ve kalabilmede bu kültür varlıklarının büyük yeri ve rolü vardır.

Bu kültür varlıklarının gelecek nesillere intikali ise, şüphesiz bunların muhafazası ve değerlendirilmesi ile mümkündür.

Türkiye, Osmanlı Devleti'nden devraldığı zengin tarihî mirasla, bugün dünyanın en zengin arşivlerine sahip sayılı ülkelerinden birisidir.

Bu zengin birikime, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş ve ilerleyiş yolunda geçirdiği çeşitli safhaları gösteren bu dönem arşiv malzemesi de ilâve edildiğinde, çok zengin bir arşiv hazinesine sahip olduğumuz görülür.

Devletlerin karşılaştığı iç ve dış problemlerin sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmesinde, arşivlerin önemli bir rol oynadığı, politika ve ilim âleminin ve dünya kamuoyunun kesinlikle kabul ettiği bir gerçektir.

Bu sebeple, politik, ekonomik, idarî, kültürel ve bütün millî meselelerimizin çözüme kavuşturulmasında, günümüz ve gelecek için alınacak kararlarda, arşivlerimizin yararlanılacak en güvenilir kaynak olduğunu bilmek ve kabul etmek zorundayız.

Bu gerçek ışığında, devlet arşivleri konusu, millî, köklü ve aynı zamanda çağdaş uygulama ve modern teknolojinin icaplarına uygun bir şekilde ele alınmış; 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilât Kanunu çerçevesinde Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Devlet arşivlerimizin korunması ve değerlendirilmesiyle ilgili her türlü görev, söz konusu kanunla Başbakanlığa verilmiştir. Aynı kanunla, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri de belirlenmiştir. Böylece, millî arşiv politikamızın temel esasları ortaya konmuştur.

Başbakanlık Teşkilât Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, devlet arşiv hizmetleri konusunda hukukî, idarî ve teknik arşiv uygulamalarını belirli esaslara bağlayan mevzuat düzenlemelerinin yapılmasına imkân sağlamıştır.

Bu çerçevede hazırlanan "Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun" ve buna dayalı "Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Bir reform hüviyeti taşıyan bu düzenlemeler ile, millî arşivlerimizin geleceği emniyet altına alınırken, devlet arşiv hizmetlerimiz de modern arşivciliğin ilmî disiplinine bağlanmıştır.

Arşivciliğimiz ile ilgili bu mevzuat düzenlemeleri, kurum ve kuruluşların yerine getirmekle mükellef oldukları arşiv hizmetlerinin yanı sıra, ileride Devlet Arşivi'ne intikal edecek olan arşiv malzemesinin her türlü zararlı tesir ve unsurlardan korunması ve kurtarılması sorumluluğunu da getirmiştir.

Arşiv malzemesinin korunması, restorasyonu ve röproduksiyonu, bunlarla ilgili metod, teknik ve uygulamalar, ülkemizde az bilinen, sınırlı bir uygulama alanı olan ve Türkçede başvurulacak yeterli kaynağı bulunmayan uzmanlık konularıdır.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bu boşluğu gidermek için, arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu konusunda temel ve toplu bilgileri ihtiva eden bir kaynak eseri Türkçeye tercüme etmiş ve ilgililerin istifadesine sunmuş bulunmaktadır.

Eğitici ve her zaman başvurulacak bir kaynak kitap olma özelliği taşıyan bu eserin, tercüme edilerek arşivciliğimize kazandırılmasında emeği geçenlere teşekkür eder, ilgililere çalışmalarında yararlı olmasını dilerim.

Ahmet SELÇUK
Başbakanlık Müsteşarı

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

ARŞİVLERİN GENEL OLARAK VE ÜLKEMİZ AÇISINDAN MAHİYETİ VE ÖNEMİ

Geçmiş ile bugün ve gelecek arasında irtibat kurmak gibi hayati bir görev yüklenen arşivler, bir milletin en değerli hazinesi ve devlet varlığının hâfızası hüviyetindedirler.

Arşivlerin önem ve değeri, ana hatlarıyla şöylece ifade edilebilir : Arşivler, devletin ve fertlerin haklarını ve milletlerarası münasebetleri belgeler ve korurlar. Bir konuyu aydınlatmaya ve tesbite yararlar. Bu arada, ait olduğu devrin örf ve âdetlerini, sosyal yapısını, müesseselerini ve bunlar arasındaki münasebetleri ortaya koyarlar. Bu hususiyetleri sebebiyle de, her türlü ilmi araştırmalara imkân sağlarlar.

Bir devletin geçmişi, bugünü ve geleceği gözönüne alınırsa, istikbalde ancak arşivi ile vardır demek, herhalde yanlış olmaz. Zirâ, devletin her türlü fonksiyonu, şüphesiz bir arşiv konusudur. Devlet kurum ve kuruluşlarının çalışmaları, idarî işlemleri, her türlü araştırmalar ve mevzuat uygulamalarının yazılı belgeleri arşivlerde saklıdır.

Devletlerin geçmişten geleceğe uzanan bir devamlılıkları vardır. Arşivlerin düzenli, sistemli, yaşar ve işler bir halde olması devletin devamlılığının en kesin delilidir. Bir devletin ve milletin tarihi, devlet ve millet hayatının hususiyetlerini yansıtan arşivlerinde gizlidir.

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, arşiv konusuna büyük önem ve değer vermekte, bu konudaki meselelerini arşivciliğin ilmi görüş ve disiplini içerisinde ele almakta; arşivlerin, devlet varlığının ve idarenin hâfızası ve devamı olduğuna inanmaktadırlar.

Konunun, ülkemiz için de aynı önem ve değeri taşıdığına şüphe yoktur. Arşivlerimiz, Türk Devleti'nin devamlılığını ifade ve ispat eden temel kuruluşlardan biridir. Arşivlerimiz, millî tarihimizin ve kültürümüzün ilk elden, otantik kaynaklarıdır. Arşivlerimiz, Türk ilim ve kültür hayatının, tarihinin ve toplumunun her çeşit maddî ve manevî haklarının yazılı senetleri, millî varlığımızın geçmişten geleceğe geçiş vasıtası, yurdumuzun tapusu, tek kelime ile milletimizin kimlik belgeleridirler.

Bilindiği üzere, Türkiye arşiv malzemesi bakımından çok büyük zenginliğe sahiptir. Osmanlı Devleti'nden devralınan büyük mirasla, bugün dünyanın en zengin arşiv potansiyeline sahip sayılı ülkelerinden birisi durumundayız.

Yakın-Doğu, Balkan ve Akdeniz ülkeleri içerisinde, kudretli ve kuvvetli devlet olabilme vasfını uzun süre devam ettiren Osmanlı Devleti'nde, arşiv fikri çok eskilere kadar uzanmaktadır. Arşivin, bir milletin tarih ve kültür hazinesi olduğunu idrâk eden ecdâdımız, bunun içindir ki, kurduğu arşiv teşkilâtına "Hazine-i Evrak" adını vermiştir. Osmanlı arşivleri, idarî kayıtların devlet eliyle tesbit edilip düzenlendiği ve günümüze kadar muhafaza edildiği örnek kuruluşlardır.

Osmanlı dönemi arşiv malzemesine ilâveten; Millî Mücadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ve Cumhuriyetin ilânından bugüne kadar teşekkül eden, bu dönemin bütün tarihini, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşunu, ilerleyiş yolunda geçirdiği çeşitli safhaları ve elde edilen neticeleri gösteren tarihî, idarî, siyasî, hukukî, iktisadî, ilmî, teknik, kültürel ve çeşitli konulardaki malzeme topluluğundan meydana gelen Cumhuriyet dönemi arşiv malzemesiyle, zamanla arşiv malzemesi haline gelecek arşivlik malzemenin önem ve değeri de, şüphesiz her türlü izahattan vârestedir.

ARŞİV HİZMETLERİ

Arşiv hizmetleriyle ilgili her türlü işlem ve faaliyetler, arşivcilikte "Konservasyon" (İng. conservation, preservation) ve "Konsültasyon" (İng. consultation, right of access) olmak üzere iki safhada ele alınır.

Konservasyon, arşiv malzemesinin fizikî, kimyevî, biyolojik, mekanik ve bunlar dışında kalan çeşitli tahrip unsurlarıyla bozulup aslı hüviyetini kaybetmesini önlemek ve belli şartlarda muhafazasını sağlamak; konsültasyon ise, arşiv malzemesinin mevzuat çerçevesinde, hakikî ve hükûmî şahısların, devletin, ilim ve kültürün hizmetinde istifadeye sunulması demektir.

Bir ülkede arşiv hizmetlerinin tam ve eksiksiz olarak yerine getirilebilmesi için, şu üç konunun eksiksiz olarak çözüme kavuşturulması gerekir. Bunlar, arşiv konusunda mevzuat düzenlemelerinin yapılması; arşiv

hizmetlerini sağlıklı bir şekilde vermeye yeterli mekân, bina, araç ve gereç imkânlarının sağlanması ve uzman arşiv personeli yetiştirilmesidir. Sıralanan bu konular, arşivleri muhafaza edebilmek, değerlendirmek, istifadeye sunabilmek ve gelecek nesillere aktarabilmek için mutlaka çözüme kavuşturulması gerekli, vazgeçilmez hizmetlerdir.

Arşiv konusunda mevzuat düzenlemeleri yapılmadan, bir ülkenin millî arşiv politikasının esaslarını belirlemek ve bu esasların uygulanmasını takip etmek ve denetlemek mümkün olamaz.

Arşiv hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi, arşiv malzemesinin gerekli şartlar altında korunması ve bakımı, arşiv hizmetleri ile ilgili teknik hizmetlerin yerine getirilebilmesi, mekân, bina, gerekli tesis ve araç-gerecin sağlanmasıyla mümkündür.

Arşiv hizmetleri, arşivcilik metot ve tekniklerini bilen, bu konuda eğitim görmüş personel eliyle yürütülürse başarılı sonuçlar verir. Çeşitli ülkeler arşivci yetiştirilmesi konusuna yıllar önce eğilmişler, bununla ilgili olarak eğitim kurumlarında arşivcilik eğitimini başlatmışlar; staj ve kurslar düzenlenmişlerdir⁽¹⁾.

Devlet hayatının yüzyıllar boyunca sürüp giden akışı ve devamlılığı içinde, her konuda alınan karar ve tedbirlerin, zamanın şartlarına göre gösterdiği seyri takip etmek zorundayız. Bu da ancak, arşivlerin, zamanın tahribatına karşı korunmalarına ve değerlendirilmelerine bağlıdır. Sözü edilen bu hususların yerine getirilmesi ise, şüphesiz arşiv personeli yetiştirilmesi ile mümkündür.

Arşiv personeli yetiştirilmesi konusu, ülkemiz için büyük önem taşımaktadır. Arşivcilik metot ve tekniklerini bilen bir arşivci kadrosu yetiştirilmediği müddetçe ve arşivlerimiz bir ihtisas dalı olan arşivciliğin ilmi görüş ve metodolojisi içerisinde ele alınmadıkça, arşiv meselelerimiz

(1) İsmet BİNARK : "Çeşitli Ülkelerde Arşivci Yetiştirilmesi Konusunda Yapılmış Çalışmalar ve Ülkemizdeki Durum". *Arşiv ve Arşivcilik Bilgileri*. Ankara 1980 Başbakanlık Basımevi. 201-226. ss.

"T. C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı Yayın No : 3-Gn. No : 049"
Çeşitli ülkelerde arşivci yetiştirilmesi ve arşivcilik eğitimi konusundaki kaynaklar için ayrıca bkz. :

İsmet BİNARK : *Arşiv ve Arşivcilik Bibliyografyası. (Türkçe ve Yabancı Dillerde Yayınlanmış Kaynaklar)*. Ankara 1979 Başbakanlık Basımevi. 61-63. ss.

"T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı Yayın No : 2-Gn. No : 042"